

P. VERGILĪ MARŌNIS

ÆNĒIDOS

LIBER TERTIUS

ET TERRĪS ET ALTŌ

*Nicolas Lakshmanan ēdidit
novā significantissimā interpūnctiōne
longisque vocālibus notātis*

AUX HUMANISTES TRÈS-MODERNES

codage typographique

	<i>Infectum</i>	<i>Perfectum</i>
	Indicatif – Subjonctif	Indicatif – Subjonctif
<i>Passé</i>	imparfait & plus-que-parfait	
<i>Présent</i>	présent de narration présent d'énonciation	parfait
<i>Futur</i>	futur & futur antérieur	

- Nous avons rangé les quelques impératifs dans l'*infectum*, selon l'arrangement traditionnel entre l'impératif présent et l'impératif futur.
- Certains **présents** sont graissés : ils sont présents à la fois dans le temps du récit et dans le temps du locuteur. On peut les considérer comme des présents de vérité générale.
- Les *infinitifs de narration* sont en italiques rouges.
 - Les « laisses » sont délimitées par une lettrine et un blanc.

L'Énéide, chant III

Postquam rēs Asiæ, Priamīqu^c ēvertere gentem
 immeritam **vīsum** superīs — **ceciditque** superbum
 Īli^{um}, et omnis humō **fūmat** Neptūnia Troja —
 dīvers^a exsilia et dēsertās quærere terrās 4
 auguriīs **agimur** dīvum. Classemque sub ipsā
¹Antandr^o, et Phrygiæ **mōlīmur** montibus Īdæ,
 — incertī quō fāta **ferant**, ubi sistere **dētur** —
Contrahimusque virōs. Vix prīm^a **incēperat** æstās, 8
 et pater Anchīsēs dare fātīs vēla **jubēbat**.
 Lītora cum patriæ lacrimāns, portūsque **relinquō**,
 et campōs ubi Troja **fuit**, **feror** exsul in altum
 cum sociīs nātōque, penātibus et magnīs dīs. 12

Terra procul, vastīs **colitur** Māvortia campīs :
 Thrāces **arant**. Ācrī quondam **rēgnāta** ²Lycūrgō ;
 hospiti^{um} antiqum Trojæ ; sociīque penātēs —
dum fortuna fuit. **Feror** hūc, et lītore curvō 16
 mœnia prīma **locō** — fātīs **ingressus inīquīs**.
³Æneadāsque meō nōmen dē nōmine **fingō**.
 Sacra Diōnææ⁴ mātī, dīvisque **ferēbam**
 auspīcibus cœptōr^{um} operum ; superōque nitentem 20
 cælicolum rēgī, **mactāb^{am}** in lītore taurum.

Forte fuit juxtā tumulus, quō cornea summō
 virgulta, et dēnsīs hastīlibus horrida myrtus.

1. *Antandros, Antandrī* — île des Cyclades.

2. Roi légendaire de Thrace.

3. Approximation qui associe probablement... \$ au nom d'Énée.

4. *Dionæus, -a, -um* — dionéen, dionéenne — fils ou fille de Dioné, *id est* Vénus.

Accessī ; viridemque ab humō convellere silvam 24
cōnātus, rāmīs **teger**^{em} ut frondentibus ārās,
 horrend^{um} et dictū **videō** mīrābile mōnstrum.

Nam quæ p̄rīma, solō ruptīs rādīcibus, arbōs 28
vellitur, huīc ātrō **liquuntūr** sanguine guttæ,
 et terram tābō **maculant**. Mihi frīgidus horror
 membra **quatit**, gelidusque **coit** formīdine sanguis.

Rūrsus, et alterius lentum convellere vīmen
insequor, et causās penitus temptāre latentīs : 32
 āter et alterius **sequitur** dē cortice sanguis.

Multa movēns animō, Nymphās **venerābar** agrestīs,
 Grādīvumque patrem, *Geticīs quī præsidet arvīs* —
 rīte **secundārent** vīsūs, ōmenque **levārent**. 36

Tertia sed postquam mājōr^e hastīlia nīsū
adgredior^{*}, genibusqu^e advers^e **obluctor** harēnæ
 — *ēloquar an sileam* ? —, gemitus lacrimābilis īmō
audītur tumulō, et vōx reddita **fertur** ad aurīs : 40

« Quid miserum, Ænēā, **lacerās** ? Jam *parce* sepultō,
parce piās scelerāre manūs. Nōn mē tibi Troja
 externum **tulit**⁵, aut cruor hic dē stīpite **mānat**.

Heu **fuge** crūdēlīs terrās, **fuge** lītus avārum : 44
 nam Polydōrus eg^o. Hīc cōnfīxum⁶ ferrea **tēxit**
 tēlōrum seges, et jaculīs **incrēvit**^{*} acūtīs. »

Tum vēr^o ancipitī mentem formīdine pressus,
obstipūi^{*}, **stetēruntque** com^e, et vōx faucibus **hæsit**. 48

Hunc Polydōr^{um}, aurī quondam cum pondere magnō,
 īnfēlix Priamus fūrtim **mandārat** alendum
 Thrēiciō rēgī, cum jam **diffīderet** armīs
 Dardaniæ, cingīqu^e urb^{em} obsidiōne **vidēret**. 52
 Ill^e — ut opēs **frāctæ** Teucr^{um}, et Fortūna **recessit**,

5. = Troja me tulit ; ergō nōn externum tibi sum.

6. = *mē*

rēs Agamemnoniās, victrīciaqu^e arma secūtus —
 fās omn^e **abrupit** : Polydōr^{um} **obtruncat***, et aurō
 vī **potitur**. *Quid nōn mortālia pectora cōgis,*
aurī sacra famēs ! 56

Postquam pavor ossa **reliquit**,
 dēlēctōs populⁱ ad procerēs, prīmumque parentem,
 mōnstra deum **referō** ; et quæ **sit** sententia **poscō**.
 Omnibus **id^{em}** animus : scelerāt^a excēdere terrā, 60
 linquī pollūt^{um} hospiti^{um}, et dare classibus Austrōs.

Ergō **instaurāmus** Polydōrō fūnus, et ingēns
aggeritur tumulō tellūs. **Stant** Mānibus āræ —
 cæruleīs mæstæ vittīs, ātrāque cupressō, 64
 et circ^{um} Īliadēs, crīnem dē mōre solūtæ.

Īnferimus tepidō spūmantia cymbia lacte,
 sanguinis et sacrī paterās, animamque sepulcrō
condimus ; et magnā suprēmum vōce **ciēm^{us}**⁷. 68

Ind^e ubi prīma fidēs pelagō, plācātaque ventī
dant maria, et lēnis crepitāns ⁸**vocat** Auster in altum,
dēdūcunt sociī nāvīs ; et lītora **complent**.
Prōvehimur portū ; terræqu^e urbēsque **recēdunt**. 72

Sacra marī **colitur** mediō grātissima tellūs,
 Nēreidum ⁹mātrⁱ et Neptūn^o Ægæō.
 Quam pius ¹⁰Arquitenēns, ōrās et lītora circum
 errantem, Mycon^o ē celsā Gyarōque, **revīnixit** ; 76
 immōtamque colī **dedit**, et contemnere ventōs.

Hūc **feror** ; hæc fessōs tūtō placidissima portū
accipit. Ēgressī, **venerāmur** Apollinis urbem ;
 rēx Anius, rēx **id^{em}** hominum Phœbīque sacerdos, 80
 vittīs et sacrā redimītus tempora laurō,
occurrit* : veter^{em} Anchīsēn **agnōvit*** amīcum.

7. Sous-entendre « animam » — *suprēmum* = *ultimum* (adv.)

8. Objet = *nōs*.

9. Se rapporte à *grātissima*.

10. = *Apollō*

Jungimus hospitiō dextrās ; et tēcta **subīmus**.

Templa deī, saxō **venerābar** strūcta vetustō : 84

« **Dā** propriam, ¹¹Thymbræ, domum ; **dā** mcenia fessīs,
et genus et mānsūr^{am} urbem ; **servā** altera Trojæ
Pergama, rēliquiās Dana^{um} atque immītis Achillī.
Quem **sequimur** ? quōv^e īre **jubēs** ? ubi pōnere sēdēs ? 88
dā, pater, auguri^{um} atqu^e animīs **inlābere** nostrīs. »

¹²Vix ea **fātus eram** : **tremere** omnia vīsa repente,
līminaque laurusque deī ; tōtusque **movērī**
mōns circum ; et **mūgīr^e** adytīs cortīna reclūsīs. 92

Summissī **petimus** terr^{am} et vōx **fertur** ad aurīs :
« Dardanidæ dūrī, quæ vōs ā stirpe parentum
prīma **tulit** tellūs, eadem vōs ūbere lātō
accipiet reducēs. Antīqu^{am} **exquīrite** mātrem. 96
Hīc domus Ænēæ cūctīs **dominābitur** ōrīs
et nātī nātōrum et quī **nāscuntur** ab illīs. »

Hæc Phœbus. Mixtōqu^e ingēns **exorta** tumultū
lætitia ; et cūctī, quæ sint ea mcenia **quærunt** — 100
quō Phœbus **vocet**, errantis **jubeatque** revertī.

Tum genitor, veterum volvēns monimenta virōrum,
« **Audit^e**, ō procerēs, **ait**, et spēs **discite** vestrās.
Crēta Jovis magnī, mediō **jacet** īnsula pontō, 104
mōns Īdæus ubⁱ, et gentis cūnābula nostræ.

Cent^{um} urbēs **habitant** magnās, ūberrima rēgna.
Maximus unde pater, sī rīt^e audīta **recordor**,
Teucus Rhœtēās prīmum **est advectus** in ōrās, 108

optāvitque locum rēgnō — *nōnd^{um} Īli^{um} et arcēs*
Pergameæ steterant : habitābant vallibus īmīs.
Hinc māter cultrīx ¹³Cybelī, Corybantiaque æra¹⁴,

11. *Thymbræus*, ī = Apollō.

12. = 2, 323... \$

13. *Mōns Cybalus*

14. *æra* = *cymbalī*

Īdæumque nemus, **hinc** fīda silentia sacrīs, 112
et jūnctī, currum dominæ **subiēre** leōnēs.

Erg^o **agit**^e, et dīvum **dūcunt** quā jussa **sequāmur** :
plācēmus ventōs, et Cnōsia rēgna **petāmus**.

Nec longō **distant** cursū : modo Juppiter **adsit**, 116
tertia lūx classem Crētæis **sistet** in ōrīs. »

Sīc fātūs, meritōs ārīs **mactāvit** honōrēs :
taurum Neptūnō ; taurum tibi, pulcher Apollō ;
nigr^{am} Hiemī pecudem ; Zephyrīs fēlicibus albam. 120

Fāma **volat** : pulsum, rēgnīs **cessisse** paternīs
Īdomenēa ducem ; dēsertaque lītora Crētæ ,
hoste **vacāre** domum, sēdēsqu^e **astāre** relictās.

Linquimus Ortygiæ portūs ; pelagōque **volāmus** : 124
bacchātamque jugīs Naxōn, viridemque Donūsam,
Ōlearōn, niveamque Parōn, sparsāsque per æquor
Cycladas, et crēbrīs **legimus** freta concita terrīs.

Nauticus **exoritur**, variō certāmine, clāmor : 128
hortantur sociī Crētam, proavōsque **petāmus**.

Prōsequitur, surgēns ā puppī, ventus euntīs ;
et tand^{em}, antīquīs Cūrēt^{um} **adlābimur** ōrīs.

Erg^o avidus mūrōs optātā **mōlior** urbis ; 132
Pergameamque **voc**^o. Et lætam cognōmine gentem
hortor amāre focōs, arcemqu^e attollere tēctīs.

Jamque, ferē siccō subductæ lītore puppēs,
Jcōnūbiīs arvīsq̄ue novīs operāta juventūs, 136
jūra domōsque **dabam**, subitō cum, tābida membrīs,
corruptō cæli tractū, miserandaque **vēnit**
arboribusque satīsq̄ue luēs, et lētifer annus.

Linquēbant dulcīs animās ; aut ægra **trahēbant** 140
corpora. Tum sterilīs **exūre** Sīrius agrōs ;
ārēbant herb^æ, et vīctum seges ægra **negābat**.

Rūrsus ad ōrācl^{um} Ortygiæ, Phœbumque remēnsō
hortātur pater ire marī, veniamque precārī, 144

quam fessīs finem rēbus **ferat**, unde labōrum
temptār^e auxiliū **jubeat**, quō vertere cursūs.

Nox **erat** ; et terrīs animālia somnus **habēbat**.

Effigiēs sacræ dīvum Phrygiīque penātēs, 148
quōs mēcum ā Trojā, mediīsque ex ignibus urbis,
extuleram, **vīsī** ante oculōs astāre jacentis
in somnīs¹⁵, multō manifestī lūmine,
quā sē plēna per īsertās **fundēbat** lūna fenestrās. 152

Tum sīc **adfārī**, et cūrās hīs **dēmere** dictīs :
« Quod tibi, dēlāt^o Ortygiam, **dictūrus** Apollō^e st,
hīc **canit** ; et tua nōs ēn ultr^o ad līmina **mittit**.
Nōs tē, Dardaniā incēnsā, tuaqu^e arma **secūtī**, 156
nōs tumidum, sub tē, **permēnsī** classibus æquor —
īdem, ventūrōs **tollēmus** in astra nepōtēs ;
imperiumqu^e urbī **dabimus**. Tū moenia magnīs
magna parā ; longumque fugæ nē linque labōrem : 160
mūtandæ sēdēs. Nōn hęc tibi lītora **suāsīt**
Dēlius, aut Crētæ **jussit** cōnsīdere Apollō.

Est locus — Hesperiam Grāī cognōmine **dicunt** —
terra antīqua, potēns armīs atque ūbere glæbæ ; 164
Cēnōtrī **coluēre** virī ; nunc **fāma** : minōrēs¹⁶
Ītaliā dīxisse, ducis dē nōmine, gentem.
Hæ nōbīs propriæ sēdēs ; hīc Dardanus **ortus**,
Īasiusque pater : genus ā quō pīncipe nostrum. 168

Surg^e ag^e ; et hęc lætus longævō dicta parentī
haud dubitanda **refer** : Corythum¹⁷ terrāsque **requīrat**
Ausoniās ; Dictæa **negat** tibi Juppiter arva. »

Tālībus attonitus vīsīs, et vōce deōrum 172
— *nec sopor illud **erat**, sed cōr^{am} agnōscere vultūs,*

15. vel « *insomnis* ».

16. = *minōrēs nātū*.

17. = Cortōnam, in Etrūriā.

*vēlātāsque comās, præsēntiaque ōra vidēbar ;
tum gelidus tōtō mānābat corpore sūdor —*
corripio ē strātis corpus ; **tendōque** supīnās 176
ad cælum cum vōce manūs ; et mūnera **libō**
intemerāta focīs. Perfectō lātus honōre,
Anchīsēn **faciō** certum ; remque ōrdine **pandō**.

Agnōvit prōl^{em} ambiguam, geminōsque parentīs, 180
sēque novō veterum dēcept^{um} errōre locōrum.
Tum **memorat** : « Nāte, Īliacīs exercite fātīs,
sōla mihī, tālis cāsūs Cassandra **canēbat**.
Nunc **repetō** hęc generī portendere dēbita nostrō, 184
et sǽp^e Hesperiam, sǽp^e Ītala rēgna vocāre.
Sed quis ad Hesperiaē ventūrōs lītora Teucrōs
crēderet ? Aut quem tum vātēs Cassandra **movēret** ?
Cēdāmus Phœbō ; et monitī meliōra **sequāmur**. » 188
Sic **ait**, et cūctī dictō **pārēmus** ovariantēs.

Hanc quoque **dēserimus** sēdem ; paucīsque relictīs,
vēla **damus** ; vastumque cavā trabe **currimus** æquor.
Postqu^{am} altum **tenuēre** ratēs, *nec jam amplius ūlla* 192
appārent* terræ — cæl^{um} undiqu^e et undique pontus —,
tum mihi cæruleus suprā caput **astitit** imber,
noct^{em} hiememque ferēns, et **inhorruit** unda tenebrīs.
Continuō ventī **volvunt** mare ; magnaue **surgunt** 196
æquora. Dispersī **jactāmur** gurgite vastō.
Involvēre diem nimbī ; et nox ūmida cælum
abstulit. **Ingeminant** abruptīs nūbibus ignēs ;
excitimur cursū et cæcīs **errāmus** in undīs. 200
Ipse diem noctemque **negat** discernere cælō,
nec meminisse viæ mediā Palinūrus in undā.

Trīs ade^o incertōs, cæcā cāligine, sōlēs
errāmus pelagō, totidem sine sīdere noctēs. 204
Quārtō terra diē prīmum s^e attollere tandem
vīsa, aperīre procul montīs, ac volvere fūmum.

Vēla **cadunt**, rēmīs **insurgimus** ; haud mora, nautæ
adnīxī **torquent** spūmās, et cærule **verrunt**. 208

Servāt^{um} ex undīs, Strophadum mē lītora prīmum
excipiunt. *Strophadēs Grajō stant nōmine dictæ
īnsul^e, Iōni^o in magnō — quās dīra Celanō
Harpyiæque **colunt** aliæ, Phīnēia postquam* 212
*clausa domus, mēnsāsque metū **liquere** priōrēs.*

*Trīstius haud illīs mōnstrum, nec savior ūlla
pestis, et īra deum Stygiīs sēs^e **extulit** undīs :*
*Virginei volucrum **vultūs**, fœdissima ventris* 216
*prōluviēs, uncaeque **manūs**, et pallida semper
ōra famē.*

Hūc ubi dēlātī portūs **intrāvimus** : ecce
læta boum passim campīs armenta **vidēmus**, 220
caprigenumque pecus, nūllō cūstōde, per herbās.

Inruimus ferrō ; et dīvōs ipsumque **vocāmus**,
in partem prædamque, Jovem. Tum lītore curvō
exstruimusque torōs ; dapibusque **epulāmur** opīmīs. 224

At subitæ, horrificō lāpsū dē montibus, **adsunt**
Harpyiæ. Et magnīs **quatiunt** clangōribus ālās ;
dīripiuntque dapēs ; contactūque omnia **foedant**
immundō. **Tum*** vōx tætrum dīra inter odōrem. 228

Rūrs^{um} in sēcessū longō, sub rūpe cavātā,
arboribus clausī circ^{um}, atqu^e horrentibus umbrīs,
instruimus mēnsās ; ārīsque **repōnimus** ignem.
Rūrsūm, ex dīversō cælī cæcisque latebrīs, 232
turba sonāns prædam pedibus **circumvolat** uncīs ;
polluit ōre dapēs. Sociīs tunc arma **capessant**
ēdicō, et dīrā bellum cum gente gerendum.

Haud secus ac jussī **faciunt** : tēctōsque per herbam 236
dispōnunt ēnsīs ; et scūta latentia **condunt**.
Erg^o, ubi dēlāpsæ, sonitum per curva **dedere**
lītora, **dat** signum speculā Mīsēnus ab altā,
ære cav^o. **Invādunt** sociī et nova prælia **temptant** : 240

obscēnās pelagī ferrō foedāre volucrīs.

Sed neque vim plūmīs ūllam, nec vulnera tergō,

accipiunt ; celerīque fugā sub sīdera lāpsa,

sēmēsam præd^{am} et vestīgia foeda **relinquunt**.

244

Una, in præcelsā cōnsēdit rūpe Celānō,
īnfēlīx vātēs ; **rumpitque** hanc pectore vōcem :

« Bell^{um} etiam prō cæde boum strātisque iuvençīs,

Lāomedontiadæ, bellumn^e īferre parātīs ?

248

et patri^o Harpyiās īsonçtīs pellere rēgnō ?

Accipit erg^o animīs, atqu^e hæc mea fīgite dicta :

quæ Phœbō pater omnipotēns, mihi Phœbus Apollō

prædixit, vōbīs Furiār^{um} ego maxima **pandō**.

252

Ītaliā cursū **petitis**, ventīsque **vocātis** :

ībitis Ītaliā ; portūsqu^e intrāre **licēbit**.

Sed nōn ante datam **cingētis** mœnibus urbem

quam vōs dīra famēs, nostræque injūria cædis,

256

ambēsās **subigat** mālīs absūmere mēnsās. »

Dixit ; et in silvam, pennīs ablāta, **refūgit**.

At sociīs, subitā gelidus formīdine, sanguis
dēriguit : **cecidēr** animī, nec jam amplius armīs,

260

sed vōtīs precibusque **jubent** exposcere pācem,

sīve deæ seu **sint** dīræ obscēnæque volucrēs.

Et pater Anchīsēs, passīs dē lītore palmīs,

nūmina magna **vocat** ; meritōsqu^e **indīcit** honōrēs¹⁸ :

264

« Dī, **prohibēte** minās ; dī, tāl^{em} **āvertite** cāsum,

et placidī **servāte** piōs ! » Tum lītore fūnem

dēripere, excussōsqu^e **jubet** laxāre rudentīs.

Tendant vēla Notī : **fugimus** spūmantibus undīs,

268

quā cursum ventusque gubernātorque **vocābat**.

18. = *indīcit honōrēs deīs*.

Jam mediō **appāret** flūctū : nemorōsā Zacynthōs,
Dūlichiumque, Samēqu^e, et Nēritos ardua saxīs.

Effugimus scopulōs Ithacæ, Lāertia rēgna ; 272
et terr^{am} altrīcem sāvī **exsecrāmur** Ulixī.

Mox, et Leucātæ nimbōsa cacūmina montis,
et formīdātus nautīs **aperītur** Apollō.

Hunc **petimus** fessī ; et parvæ **succēdimus** urbī. 276

Ancora dē prōrā **jacitur, stant** lītore puppēs.

Erg^o, īnspērātā tandem tellūre potītī,

lūstrāmurque Jovī ; vōtīsqu^e **incendimus** ārās ;
Actiaqu^e Īliacīs, **celebrāmus** lītora lūdīs. 280

Exercent patriās, oleō lābente, palæstrās
nūdātī sociī : **juvat** ēvāsisse tot urbēs

Argolicās, mediōsque fugam tenuisse per hostīs.

Intereā magnum sōl **circumvolvitur** annum ; 284
Et glaciālis hiems Aquilōnibus **asperat** undās.

Ære cavō clipeum, magnī gestāmen Abantis,
postibus adversīs **figō** ; et rem carmine **signō** :

ÆNĒAS HÆC DĒ DANAĪS VICTŌRIBUS ARMA. 288

Linquere tum portūs **jube^o**, et cōnsīdere trānstrīs.

Certātīm sociī **feriunt** mar^e ; et æquora **verrunt**.

Prōtinus āeriās Phæac^{um} **abscondimus** arcēs ;
lītoraqu^e Ēpīrī **legimus** ; portūque **subīmus** 292

Chāoni^o ; et celsam Būthrōtⁱ **accēdimus** urbem.

Hīc incrēdibilis rērum fāma **occupat** aurīs :

« Prīamidēn Helenum Grājās **rēgnāre** per urbīs,
conjugiō Æacidæ Pyrrhī, scēptrīsque, potītum ; 296
et patri^o Andromachēn iterum **cessisse**¹⁹ marītō. »

Obstipūi ; mīrōqu^e **incēsum** pectus amōre
compellāre virum, et cāsūs cognōscere tantōs.

19. = *jūctam esse, victam esse, accessisse.*

Prōgredior portū, classīs et litora **linquēns**, 300
sollemnīs cum forte dapēs, et trīstia dōna,

ant^e urb^{em} in lūcō, falsī Sīmōentis ad undam,
libābat cinerī Andromachē. Mānīsque **vocābat**
Hectore^{um} ad tumulum, viridī quem cæspite inānem²⁰ — 304
et geminās, causam²¹ lacrimīs, **sacrāverat** ārās.

Ut mē **cōspexit** venient^{em}, et Trojā circum
arm^a āmēns **vīdit**, magnīs exterrita mōnstrīs
dēriguit vīsⁱ in mediō. calor ossa **relīquit** : 308

lābitur. Et longō vix tandem tempore **fātur** :
« Vērane tē faciēs, vērus mihi nūntius **adfers**,
nāte deā ? **Vīvisne** ? Aut, sī lūx alma **recessit**²²,
Hector ubi **est** ? » **Dixit**, lacrimāsqu^e **effūdit** et omnem 312

implēvit clāmōre locum. Vix pauca furentī
subjiciō ; et rārīs turbātus vōcibus **hīscō** :
« **Vīvō** equidem ; vītamqu^e extrēma per omnia **dūcō** :
nē **dubitā** ; nam vēra **vidēs**. 316

Heu ! quis tē cāsus, dējectam conjugē tantō,
excipit, aut quæ digna satis fortūna **revīsit**,
Hectoris Andromachē ? Pyrrhīn²³ cōnūbia **servās** ? »

Dējēcit vult^{um} ; et dēmissā vōce **locūta** **est** : 320
« Ō **fēlix**, ūn^a ant^e aliās, Priamēia virgō,
hostīlem ad tumulum Trojæ, sub mœnibus altīs
jussa morī, quæ sortītūs nōn **pertulit** ūllōs,
nec victōris erī **tetigit** captīva cubīle ! 324

Nōs patri^a incēnsā, dīversa per æquora vectæ,
stirpis Achillēæ fastūs, juvenemque superbum,
serviti^o ēnīxæ, **tulimus**. Quī, deīnde secūtus
Lēdæ^{am} Hermionēn, Lacedæmoniōsqu^e hymenæōs, 328
mē famulō, famulamqu^e Helenō **trānsmīsit** habendam.

20. = *quem inānem viridī cæspite sacrāverat.*

21. = *occāsiōnem.*

22. = *tibi recessit.*

23. = *Pyrrhīne*

Ast ill^{um}, ēreptæ magnō flammātus amōre,
 conjugis, et scelerum furiis agitātus, Orestēs
excipit incautum ; patriāsque **obtruncat** ad ārās. 332

morte Neoptolemī, rēgnōrum reddita **cessit**
 pars Helenō. Quī Chāoniōs cognōmine campōs
 Chāoniamqu^e omnem, Trojānō ā Chāone, **dixit** ;
 Pergamaqu^e, Īliacamque jugīs hanc **addidit** arcem. 336

Sed tibi, quī cursum ventī, quæ fāta **dedere** ?
 Aut quisn^{am} ignārū nostrīs deus **appulit** ōrīs ?
 Quid puer Ascanius ? **superatn^e** et **vēscitur** aura ?
 Quem tibi jam Trojā... 340

Ecqua tamen puerō **st** āmissæ cūra parentis ?
 Ecquid in antīquam virtūt^{em} animōsque virīlīs,
 et pater Ænēās, et avunculus **excitat** Hector ? »

Tālia **fundēbat** lacrimāns ; longōsque **ciēbat** 344
 incassum flētūs, cum sēs^e ā moenibus hērōs
 Prīamidēs, multīs Helenus comitantibus, **adfert**.

Agnōscitque suōs ; lætusqu^e ad līmina **dūcit**,
 et multum lacrimās, verb^a inter singula, **fundit**. 348

Prōcēd^o et parvam Trojā, simulātaque magnīs
 Pergam^a, et ārentem Xanthī cognōmine rīvum,
agnōscō. Scææque **amplector** līmina portæ ;
 nec nōn et Teucrī, sociā simul urbe, **fruuntur**. 352

Illōs porticibus rēx **accipiēbat** in amplīs :
 aulāi mediō, **libābant** pōcula Bacchī,
 impositīs aurō dapibus ; paterāsque **tenēbant**.
 Jamque diēs alterque diēs **prōcessit**, et auræ 356
 vēla **vocant** ; tumidōque **inflātur** carbasus²⁴ Austrō.

Hīs vātem **adgredior** dictīs ; ac tālia **quæso** :
 « Trojugen^a, interpres dīvum, quī nūmina Phœbī,
 quī tripodas Clariⁱ et laurūs, quī sīdera **sentīs** 360

24.

— et volucrum linguās, et præpetis ōmina pennæ —
fāre age. Namqu^e omnem cursum mihi prōspera **dixit**
 rēligiō ; et cūnctī **suāsērunt** nūmine dīvī
 Ītaliā peter^e et terrās temptāre repostās. 364
 Sōla novum, dictūque nefās, Harpyīa Celænō
 prōdigium **canit** ; et trīstis **dēnūntiat** īrās,
 obscēnamque famem : quæ prīma perīcula **vītō** ?
 Quidve sequēns tantōs **possim** superāre labōrēs ? » 368

Hīc, Helenus, cæsīs prīmum dē mōre juvencīs,
Hexōrat pācem dīvum ; vittāsque **resolvit**
 sacrātī capitis. Mēqu^e ad tua līmina, Phœbe,
 ipse manū, multō suspēsum nūmine, **dūcit** ; 372
 atque hęc dēinde **canit**, dīvīn^o ex ōre sacerdos :
 « Nāte deā, nam tē mājōribus īre per altum
 auspiciīs manifēsta fidēs : sīc fāta deum rēx
sortitur volvitque vicēs ; is **vertitur** ōrdō. 376
 Pauca tibi ē multīs, quō tūtior hospita **lūstrēs**
 æquor^a, et Ausoniō **possis** cōnsīdere portū,
expediam dictīs ; **prohibent** nam cētera Parcæ
 scīr^e Helenum ; fārīque **vetat** Sāturnia Jūnō. 380
 Prīncipi^o Ītaliā, quam tū jam **rēre** propinquā
 — vīcīnōsqu^e, ignāre, **parās** invādere portūs ! —
 longa procul, longīs via **dīvidit** invia terrīs.
 Ant^e, et Trīnaciā **lentandus** rēmus in undā, 384
 et salis Ausoniī **lūstrandum** nāvibus æquor,
 īfernīque lacūs, Ææaqu^e īnsula Circæ,
 quam tūtā, **possis** urbem compōnere, terrā. »

◀◀ Signa tibi **dīcam** ; tū, condita mente **tenētō** : 388
 cum, tibi sollicitō, sēcrētⁱ ad flūminis undam,
 lītoreīs ingēns inventa sub īlicibus, sūs,
 trīgintā capitem fētūs ēnīxa, **jacēbit**,
 alba solō recubāns, albī circ^{um} ūbera nātī, 392
 is locus urbis **erit** ; requiēs ea certa labōrum.

Nec tū mēnsārum morsūs **horrēscē** futūrōs :
fāta vi^{am} **invenient** ; **aderitque** vocātus Apollō.

Hās autem terrās, Italīque hanc lītoris ōram, 396
proxīma quæ nostrī **perfunditur** æquoris æstū,
effuge : cūncta malīs **habitantur** mœnia Grājīs.

Hīc, et Nāryciī²⁵ **posuērunt** mœnia Locrī,
et Sallentīnōs²⁶ **obsēdit** mīlite campōs 400
Lyctius²⁷ Īdomenēus. Hīc, illa ducis Melibœī²⁸
parva, Philoctētæ subnīxa Petēlia²⁹ mūrō.

Quīn ubi trānsmīssæ **steterint** trāns æquora classēs,
et, positīs ārīs, jam vōt^a in lītore **solvēs**, 404
purpureō **vēlāre** comās adopertus amictū,
nē qu^a, inter sānctōs ignīs in honōre deōrum,
hostīlis faciēs **occurrat**, et ōmina **turbet**.
Hunc sociī mōrem sacrōrum, hunc ipse **tenētō** ; 408
hāc castī **maneant** in rēligiōne nepōtēs.

◀◀ Ast ubi dīgressum, Siculæ t^e **admōverit** ōræ
ventus, et angustī **rārēscēt** claustra Pelōrī³⁰,
læva tibī tellūs ; et longō læva **petantur** 412
æquora circuitū ; dextrum **fuge** lītus et undās.
Hæc loca vī quond^{am}, et vastā convulsa ruīnā,
— tant^{um} ævī longinqua **valet** mūtāre vetustās —
dissiluisse **ferunt**, cum prōtinus utraque tellūs 416
ūna **foret** : **vēnit** mediō vī pontus ; et undīs
Hesperium Siculō latus **abscidit**, arvaqu^e et urbēs
lītore dīductās, angustō **interluit** æstū.

25. Les Locriens naryciens, compatriotes d'Ajax fils d'Oïlée, fondateurs de Locres, à l'extrémité méridionale du Bruttium.

26. *Sallentīnōs campōs* : la Calabre, habitée par les Salentins.

27. C'est-à-dire « crétois » ; de Lyctos, ville importante située sur une hauteur dans l'est de la Crète.

28. Adjectif ; Mélibée, ville de Thessalie, au pied du mont Ossa, en face de la mer, est une des villes que commande Philoctète dans Iliade, II, 717.

29. Pétélie, ville du Bruttium.

30.

Dextrum Scylla latus, læv^{um} implacāta Charybdis 420
 obsidet ; atqu^e īmō barathrī ter gurgite vastōs
 sorbet in abruptum flūctūs. Rūsusque sub aurās
 ērigit alternōs ; et sīdera verberat unda.

At Scyllam cæcīs cohibet spēlunca latebrīs, 424
 ōr^a exsertantem et nāvīs in saxa trahentem.
 Prīm^a hominis faciēs, et pulchrō pectore virgō
 pūbe tenus ; postrēm^a immānī corpore pistrīx,
 delphīnum caudās uterō commissa lupōrum. 428

Præstat Trīnacrīi mētās³¹ lūstrāre Pachyṅī
 cessantem, longōs et circumflectere cursūs,
 quam semel īnfōrmem vastō vīdisse sub antrō
 Scyll^{am}, et cæruleīs canibus resonantia saxa. 432

Prætereā, sī qua ^est Helenō prūdentia vātī,
 sī qua fidēs, animum sī vērīs implet Apollō,
 ūnum illud tibi, nāte deā, prōque omnibus ūnum
 prædicam, et repetēns iterumque iterumque monēbō : 436
 Jūnōnis magnæ primum prece nūmen adōrā,
 Jūnōnī cane vōta libēns, dominamque potentem
 supplicibus superā dōnīs. Sīc dēnique victor
 Trīnacrīā finīs Italōs mittēre relictā. 440

◀◀ Hūc ubi dēlātus, Cūmæ^{am} accesseris urbem,
 dīvīnōsque lacūs et Averna sonantia silvīs,
 īnsānam vāt^{em} aspiciēs, quæ rūpe sub īmā
 fāta canit, foliīsque notās et nōmina mandat. 444
 Quæcumqu^e in foliīs dēscripsit carmina virgō,
 dīgerit in numer^{um}, atqu^e antrō sēclūsa relinquit :
 illa manent immōta locīs, nequ^e ab ōrdine cēdunt.
 Vēr^{um} eadem, versō tenuīs cum cardine ventus 448
 impulit et tenerās turbāvit jānua frondēs,
 numquam dēinde cavō volitantia prēndere saxō
 nec revocāre sitūs aut jungere carmina cūrat :

31. mēta, - æ — borne, but.

incōnsultⁱ **abeunt** sēdemque **ōdēre** Sibyllæ. 452
 Hīc tibi nē qua moræ **fuērint** dispendia tantī,
 quamvīs **increpitent** sociī et vī cursus in altum
 vēla **vocet**, **possisque** sinūs implēre secundōs,
 quīn **adeās** vātem, precibusqu^e ōrācula poscās 456
 ipsa **canat**, vōcemque volēns, atque ōra **resolvat**.
 Illa tibi Ītaliæ populōs, ventūraque bella,
 et quō quemque modō **fugiāsque ferāsque** labōrem
expediat, cursusque **dabit** venerāta secundōs. 460
 Hæc sunt quæ nostrā **liceat** tē vōce monērī.
Vād^e ag^e, et ingentem factīs **fer** ad æthera Trojā. »

Quæ postquam vātēs sīc ōre **effātus** amīcō **est**,
 dōna dehinc aurō gravi^a ac sect^o elephantō 464
imperat ad nāvīs ferrī, **stīpatque** carīnīs :
 ingēns argentum, Dōdōnæōsque lebētās,

lōricam cōnsert^{am} hāmīs, aurōque trilicem ;
 et cōn^{um} īnsignis galeæ, cristāsque comantīs — 468
 arma Neoptolemī. **Sunt** et sua dōna parentī.
Addit equōs, **additque** ducēs ;
 rēmigium **supplet** ; sociōs simul **īnstruit** armīs.
 Intereā classem vēlīs aptāre **jubēbat** 472
 Anchīsēs, **fieret** ventō mora nē qua ferentī.

Quem Phoebⁱ interpres multō **compellat** honōre :
 « Conjugi^o, Anchīsā, Veneris dignāte superbō,
 cūra deum, bis Pergameīs ērepte ruīnīs, 476
ecce tibⁱ Ausoniæ tellūs : hanc **arripi** vēlīs.
 Et tamen hanc pelagō præterlābāre necesse **est** :
 Ausoniæ pars **illa** procul quam pandit Apollō.
Vāde, **ait**, ō fēlix nātī pietāte. Quid ultrā 480
prōvehor et fāndō surgentīs **dēmoror** Austrōs ? »

Nec minus, Andromachē, dīgressū mæsta suprēmō,
fert pictūrātās aurī subtēmine vestīs,

et Phrygi^{am} Ascaniō chlamydem — nec cēdit honōre ! 484

Textilibusqu^e **onerat** dōnīs, ac tālia **fātur** :

« **Accip**^e et hæc, manuum tibi quæ monimenta meārum

sint, puer, et longum Andromachæ **testentur** amōrem,

conjugis Hectoreæ. Cape dōn^a extrēma tuōrum, 488

ō mihi sōla meī super Astyanactis imāgō !

Sīc oculōs, sīc ille manūs, sīc ōra **ferēbat** ;

et nunc æquālī tēcum **pūbēsceret** ævō. »

Hōs ego dīgrediēns lacrimīs **adfābar** obortīs :

492

« **Vivite** fēlicēs, quibus **est** fortūna **perācta**

jam sua : nōs ali^a ex aliīs in fāta **vocāmur**.

Vōbīs **parta** quiēs : nūllum maris æquor **arandum**,

arva nequ^e Ausoniæ semper cēdentia retrō 496

quærenda. Effigiem Xanthī Trojāque **vidētis**,

quam vestræ **fēcēre** manūs, meliōribus, **optō**,

auspiciīs, et quæ fuerit minus obvia Grājīs !

Sī quandō Thybrim, vīcīnaque Thybridis arva,

500

intrārō, gentīque meæ data mcenia **cernam**,

cognātās urbēs ōlim, populōsque propinquōs —

Ēpīr^o Hesperiam, quibus īdem Dardanus auctor

atque īdem cāsūs — ūnam **faciēmus**, utramque 504

Trojā animīs : **maneat** nostrōs ea cūra nepōtēs. »

Prōvehimur pelagō vīcīna Ceraunia juxtā,
und^e iter Ītaliā³², cursusque brevissimus undīs.

Sōl **ruit** intereā ; et montēs **umbrantur** opācī. 508

Sternimur optātæ gremiō tellūris, ad undam,

sortītī rēmōs ; passimqu^e in lītore siccō

corpora **cūrāmus** ; fessōs sopor **inrigat** artūs.

Necdum orbem medium Nox Hōrīs ācta **subībat** :

512

haud sēgnis strātō **surgit** Palinūrus, et omnīs

explōrat ventōs, atque auribus āera **captat** ;

sīdera cūncta **notat** tacitō lābentia cælō,

32. = *ad Ītaliā*.

Arctūrum pluviāsque Hyadas geminōsque Triōnēs, 516
armātumque aurō **circumspicit** Ōriōna.

Postquam cūncta **videt** cælō cōnstāre serēnō,
dat clārum ē puppī signum ; nōs castra **movēmus**
temptāmusque viam et vėlōrum **pandimus** ālās. 520

Jamque **rubēscēbat** stēllīs Aurōra fugātis,
cum procul, obscurōs collīs, humilemque **vidēmus**
Ītali^{am}. Ītaliā prīmus **conclāmat** Achātēs ;
Ītaliā lætō sociī clāmōre **salūtant**. 524

Tum pater Anchīsēs magnum crātēra corōnā
induit, implēvitque merō ; dīvōsque **vocāvit**,
stāns celsa in puppī :

« Dī maris et terræ tempestātumque potentēs, 528
ferte viam ventō facil^{em}, et **spīrāte** secundī ! »

Crebrēscunt optāt^æ auræ portusque **patēscit**
jam propior ; templumqu^e **appāret** in arce Minervæ.
Vēla **legunt** sociīⁱ et prōrās ad lītora **torquent**. 532

Portus ab Eurōō flūctū curvātus in arcum,
objectæ salsā spūmant aspergine cautēs,
ipse latet : geminō **dēmittunt** bracchia mūrō
turrītī scopulī ; **refugitqu^e** ab lītore templum. 536

Quattuor hīc, prīm^{um} ōmen, equōs in grāmine **vīdī**
tondentīs campum lātē, candōre nivālī.

Et pater Anchīsēs : « Bellum, ō terra hospita, **portās** :
bellō **armantur** equī, bell^{um} hęc armenta **minantur**. 540

Sed tamen īd^{em} ōlim currū succēdere **suētī**
quadripedēs, et frēna jugō concordia ferre :

Spēs et pācis, » ait. Tum nūmina sāncta **precāmur**
Palladis armisonæ, quæ prīm^a **accēpit** ovantīs ; 544

et capit^a ant^e ārās Phrygiō **vēlāmur** amictū,
præceptīsqu^e Helenī, dederat quæ maxīma, rīte
Jūnōnī Argīvæ jussōs **adolēmus** honōrēs.

Haud mora, continuō perfectīs ōrdine vōtīs 548
 cornua vēlātār^{um} **obvertimus** antemnārum,
 Grājugenunque domōs suspectaque **linquimus** arva.

Hinc sinus Herculeī (sī vēra ^est fāma) Tarentī
cernitur, **attollit** sē dīva Lacīnia contrā, 552

Caulōnisqu^e arcēs et nāvifragum Scylacēum.
 Tum procul ē flūctū Trīnacria **cernitur** Ætnā,
 et gemit^{um} ingentem pelagī pulsātaque saxa
audīmus longē, frāctāsqu^e ad lītora vōcēs ; 556

exsultantque vad^a, atque æstū **miscentur** harēnæ.

Et pater Anchīsēs : « Nīmīrum hīc illa Charybdis :

hōs Helenus scopulōs, hęc sax^a horrenda **canēbat**.
Ēripite, ō sociī ; pariterque **īnurgite** rēmīs. » 560

Haud minus ac jussī **faciunt**, prīmusque rudentem
contorsit lāvās prōram Palinūrus ad undās ;
 lāvam cūncta cohors rēmīs ventīsque **petīvit**.

Tollimur in cælum curvātō gurgite, et īdem 564
 subducta ad Mānīs īmōs **dēsēdimus** undā.

Ter scopulī clāmōrem inter cava saxa **dedēre**,
 ter spūmam ēlīsam et rōrantia **vīdimus** astra.

Intereā fessōs ventus cum sōle **reliquit**, 568
 Ignārīque viæ Cyclōp^{um} **adlābimur** ōrīs.

Portus, ab accessū ventōr^{um}, immōtus et ingēns
 ipse. Sed horrificīs juxtā **tonat** Ætna ruīnīs ;
 interdumqu^e ātram **prōrumpit** ad æthera nūbem — 572
 turbine fūmantem pice^o, et candente favillā.

Attollitque globōs flammār^{um} ; et sīdera **lambit**.
 Interdum scopulōs, āvulsaque vīscera montis,
ērigit ēructāns ; liquefactaque saxa sub aurās 576

cum gemitū **glomerat** ; fundōqu^e **exæstuat** īmō.
*Fāma^est Enceladī sēmustum fulmine corpus
 urgērī mōl^e hęc, ingentemqu^e īnsuper Ætnam
 impositam ruptīs flamm^{am} exspīrāre camīnīs,* 580
*et fessum quotiēns **mūtet** latus, intremet^e omnem*

murmure Trīnacri^{am} et calum subtexere fūmō.

Noct^{em} illam, tēctī silvīs, immānia mōnstra
perferimus, nec quæ sonitum **det** causa **vidēmus**. 584
 Nam nequ^e **erant** astrōr^{um} ignēs nec lūcidus æthra
 sīdereā polus, obscurō sed nūbila cælō,
 et lūn^{am} in nimbō nox intempesta **tenēbat**.

Postera jamque diēs prīmō **surgēbat** Eōō 588
 ūmentemque Aurōra polō **dimōverat** umbram,
 cum subitō ē silvīs, maciē cōnfecta suprēmā,
 ignōtī nova fōrma virī, miserandaque cultū,
prōcēdit ; supplexque manūs ad lītora **tendit**. 592
Respicimus. Dīr^a inluviēs, immissaque barba,
 cōnsertum tegimen spīnīs. At cētera Grājus ;
 et quondam patriīs ad Trojām **missus** in armīs.

Isqu^e ubi Dardaniōs habitūs, et Trōīa vīdit 596
 arma procul, paul^{um} aspectū conterritus **hæsīt**
continuitque gradum... Mox sēs^e ad lītora præceps
 cum flētū precibusque **tulit** : « Per sīdera **testor**,
 per superōs, atqu^e hoc cælī spīrābile lūmen, 600
Tollite mē, Teucrī. Quāscumqu^e **abdūcite** terrās :
 hoc sat **erit**. **Sciō** mē Danaīs ē classibus ūnum ;
 et bellō Īliacōs **fateor** petiisse penātīs.
 Prō quō, sī sceleris tanta ^est injūria nostrī, 604
spargite m^e in flūctūs ; vastōque immergite pontō.
 Sī pereō, | hominum manibus periisse **juvābit**. »

Dixerat ; et genua amplexūs, genibusque volūtāns, 608
hærēbat. Quī **sit** fārī, quō sanguine crētus,
hortāmur, quæ deīnde **agitet** fortūna fatērī.
 Ipse pater dextr^{am} Anchīsēs, haud multa morātus,
dat juvenī ; atqu^e animum præsenti pignore **firmat**.

Ill^e hęc, dēpositā tandem formīdine, **fātur** : 612
 « **Sum** patri^a ex Ithacā, comes infēlīcis Ulixī,
 nōmin^e Achæmenidēs, Trojām genitōr^e Adamastō

paupere — *mānsissetque^e utinam fortūna !* — profectus.

Hīc mē, dum trepidī crūdēlia līmina **linquunt**, 616
 immemorēs sociī, vastō Cyclōpis in antrō,
dēseruēre. Domus saniē, dapibusque cruentīs,
 intus opāca, ingēns ; ips^e arduus, altaque pulsat
 sīdera — *dī tālem terrīs avertite pestem !* — 620
 Nec vīsū facilis nec dictū adfābilis ūllī,
 vīsceribus miserōr^{um} et sanguine **vēscitur** ātrō.

Vidī egomet duo dē numerō cum³³ corpora nostrō
 prēnsa manū magnā, mediō resupīnus in antrō, 624
frangeret ad saxum, saniēqu^e aspersa **natārent**
 līmina. Vidī ātrō cum membra fluentia tābō
manderet et tepidī **tremerent** sub dentibus artūs —
haud impūne quidem ; nec tālia passus Ulixēs, 628
oblītusve suī^est Ithacus, discrīmine tantō.

Nam simul explētus dapibus, vīnōque sepultus,
 cervīcem īnflexam **posuit**, **jacuitque** per antrum
 immēnsus — saniem ēructāns, et frusta cruentō 632
 per somnum commixta merō. Nōs, magna precātī
 nūmina, sortītīque vicēs, ūn^a undique circum
fundimur, et tēlō lūmen **terebrāmus** acūtō
 ingēns, quod torvā sōlum sub fronte **latēbat**, 636
 — Argolicī clipeⁱ, aut Phœbēæ lampadis īnstar.
 Et tandem lētī, sociōrum **ulcīscimur** umbrās.
 Sed **fugit^e**, ō miserī, **fugit^e!** Atqu^e ab lītore fūnem
rumpite. 640

◀ Nam — quālis quantusque cavō Polyphēmus in antrō
 lānigerās **claudit** pecudēs, atqu^e ūbera **pressat** —
 cent^{um} aliī curv^a hęc **habitant** ad lītora vulgō,
 īnfandī Cyclōpes ; et altīs montibus **errant**. 644
 Tertia jam lūnæ sē cornua lūmine **complent**

33. = cum duō dē...

cum vīt^{am} in silvīs, inter dēserta ferārum
 lustra, domōsque **trahō** ; vastōsqu^e ab rūpe Cyclōpās
prōspiciō ; sonitumque pedum, vōcemque **tremēscō**. 648

Vīctum infēlicem, bācās lapidōsaque corna,
dant rāmī, et vulsīs **pāscunt** rādīcibus herbæ.
 Omnia conlūstrāns, hanc prīm^{um} ad litora classem
cōnspexi venientem. Huīc mē, quæcumque **fuiisset**,
addixī : “Satis **est** gent^{em} effūgisse nefandam.” 652
 Vōs, anim^{am} hanc potius quōcumque **absūmite** lētō. »

Vix ea **fātus erat** summō cum monte **vidēmus**
 ips^{um} inter pecudēs, vastā sē mōle moventem, 656
 pāstōrem Polyphēm^{um}, et litora nōta petentem
 — mōnstr^{um} horrend^{um}, infōrm^e, ingēns, cui lūmen adēptum.
 Trunca manum pīnus **regit**, et vestīgia **fīrmat** ;
 lānigeræ **comitantur** ovēs — ea sōla voluptās, 660
 sōlāmenque malī.

Postqu^{am} altōs **tetigit** flūctūs et ad æquora **vēnit** ;
 lūminis effōsī fluidum **lavit** inde cruōrem,
 dentibus infrendēns gemitū. **Graditurque** per æquor 664
 jam medium, necdum flūctus latera ardua **tīnxit**.

Nōs procul inde fugam trepidī **celerāre**, receptō
 supplice sīc meritō ; tacitīqu^e **incīdere** fūnem.
Vertimus ; et prōnī, certantibus æquora rēmīs, 668
sēnsit, et ad sonitum vōcis vestīgia **torsit**.

Vēr^{um} ubi nūlla **datur** dextr^a adfectāre potestās,
 nec potis Iōniōs flūctūs æquāre sequendō,
 clāmōr^{em} immēnsū **tollit** — quō pontus et omnēs 672
contremuēr^e undæ, penitusqu^e exterrita tellūs
 Ītaliæ, curvīsqu^e **immūgiit** Ætna cavernīs.

At genus ē silvīs Cyclōp^{um}, et montibus altīs,
 Excītum **ruit** ad portūs ; et litora **complant**. 676
Cernimus, astantīs nēquīquam lūmine torvō,
 Ætnæos frātrēs, cælō capita alta ferentīs,
 concili^{um} horrendum — *quālēs cum vertice celsō*

āeriæ quercūs aut cōniferæ cyparissī 680
cōstitērunt, silv^a alta Jovis lūcusve Diānæ.

Præcipitīs metus ācer **agit** quōcumque rudentīs
 excuter^e, et ventīs intendere vēla secundīs.

Contrā jussa **monent** Helenī : Scyllamque Charybdīnque 684
³⁴inter, utramque viam, lētī discrīmine parvō,
 nī **teneant**³⁵ cursūs. Certum **est** dare lintea retrō.

Ecc^e autem Boreās, angust^a ab sēde Pelōrī
 missus, **adest** : vīvō **prætervehor** ōstia saxō 688
 Pantagiæ, Megarōsque sinūs, Thapsumque jacentem.
 Tālia **mōnstrābat**, relegēns errāta retrōrsus
 lītora, Achæmenidēs — comes infēlicis Ulixī.

Sīcaniō prætenta sinū, jacet īnsula, contrā 692
 Plēmyri^{um} undōsum ; nōmen **dixēre** priōrēs
 Ortygiam. *Alphēum fāma est hūc Ēlidis amnem*
occultās ēgisse viās subter mare — quī nunc
ōr^e, Arethūsa, tuō, Siculīs cōfunditur undīs. 696

Jussī, nūmina magna locī **venerāmur**, et inde
exsuperō præpingue solum stāgnantis Helōrī.
 Hinc altās cautēs, projectaque saxa Pachynī,
rādimus ; et, fātīs numquam concessa movērī, 700
appāret Camerīna procul ; campīque Gelōi,
 immānisque Gela fluvīi cognōmine dicta.

Arduus ind^e Acragās **ostentat** maxima longē
 mcœnia, magnanimum³⁶ quondam generātor equōrum. 704
 Tēque datīs **linquō** ventīs, palmōsa Selīnūs ;
 et vada dūra **legō** — saxīs Lilybēia cæcis.

Hinc Drepanī mē portus, et inlætābilis ōra,
accipit. Hīc, pelagī tot tempestātibus āctus, 708

34. Vers très difficile, quelquefois supprimé par les éditeurs.

35. *gubernātōrēs teneant.*

36. = *magnanimōrum.*

heu ! genitōr^{em}, omnis cūræ cāsūsque levāmen,
āmitt^o Anchīsēn. Hic mē, pater optime, fessum
dēseris, heu ! tantīs nēquīqu^{am} ³⁷ērepte perīclīs !
Nec vātēs Helenus, cum mult^a horrenda **monēret**,
hōs mihi **prædixit** lūctūs, nōn dīra Celænō.
Hic labor extrēm^{us}, longār^{um} hęc mēta viārum ;
hinc mē dīgressum, vestrīs deus **appulit** ōrīs. »

712

*Sic pater Ænēās, intentibus omnibus ūnus,
fāta **renarrābat** dīvum ; cursūsque **docēbat**.*

716

*Conticuit tandem ; factōqu^e hīc fine **quiēvit**.*

37. Cf. v. 476.

